

UVOD V PRAVOZNANSTVO

Odgovornost predsednika v predsedniškem sistemu?

Kongres nima možnosti izglasovati nezaupnico predsedniku kot tudi predsednik nima pooblastila, da razpusti kongres in razpuše predčasne volitve. Obstaja izjema ugotavljanja odgovornosti predsednika, podpredsednika in drugih visokih uradnikov, če se jim očita, da so izdali državo, bili podkupljeni ali storili kakšno drugo hudo kaznivo dejanje. V teh primerih lahko pride do obtožbe (impeachment) ki jo pred senatom (kot sodnik) sproži predstavniški dom. Če je uspešna in je obtoženi obsojen se odstrani s položaja, ki ga zaseda.

Volitve predsednika v predsedniškem sistemu?

Demokratsko izvoljen kot tudi kongres in sodišča, razen sodniki Vrhovnega sodišča, ki jih imenuje predsednik.

Razmerje Predsednik/kongres?

Predsednik je vezan na zakone, ki jih sprejema kongres, kongres mu **odobri finančna sredstva** in s tem **utesnjuje in usmerja** predsednikovo politiko. Ob zakonski in finančni moči kongresa ima tudi **senat kot drugi kongresni dom** možnost, **da odkloni soglasje** pri sklepanju meddržavnih pogodb (2/3 večina navzočih senatorjev), za imenovanje sodnikov Vrhovnega sodišča in visokih državnih uradnikov. PREDSEDNIK ima možnost vpliva na kongres s **suspenzivnim vetom** s katerim odkloni promulgirani zakon – s pripombami ga vrne kongresu. Ta pripombe upošteva ali pa mora zakon sprejeti z 2/3 večino. Tudi **poslanice** s katerimi v veliki meri prevzema zakonsko iniciativo, ter **razgovori** s kongresniki in člani kongresnih odborov – Predsednikov vpliv je soodvisen od strankarskega razmerja sil v kongresu

Načelo delitve oblasti?

Predvsem v parlamentarnem in predsedniškem sistemu. Gre za **ločeno** izvajanje zakonodajne, izvršilno-upravne in sodne dejavnosti. Človeška narava je nagnjena k zlorabi oblasti če bi ista oseba, ki izdaja zakone imela tudi oblast, da jih izvršuje. V zgodovini so ga sprejeli kot sredstvo proti absolutni monarhiji. Vzporedno z ločenostjo oblasti mora obstajati tudi ustrezen **sistem zavor in ravnovesij**, predvsem med zakonodajno in izvršilno, kjer ima monarh (predsednik...) pravico veta.

Soodvisnost med obliko vladavine in obliko političnega sistema?

Pri obliki vladavine je odvisno kakšen je položaj poglavarja države (Monarhija- politično in pravno neodgovoren, doživljenjska funkcija, oblast prevzema po nasledstvenem redu/Republika – z volitvami in z omejenim mandatom, politično in pravno odgovoren. V primerjavi z obliko političnega sistema (Demokracija/Avtokracija) najdemo nasprotujoče ureditve, saj je lahko vsaka izmed obeh vrst oblik vladavine naprednejša, bolj demokratična od druge in tudi narobe (Kraljevina Anglija in Južnoafriška republika).

SESTAVINE DRŽAVE

Ozemlje, Prebivalstvo, Organizacija prisiljujoče oblasti in Suverenost (notranja in zunanja)

Oblika vladavine

Kakšen je položaj poglavarja države. Poglavar predstavlja enotnost države navznoter in navzven. Razglašča zakone, poveljuje oboroženim silam, podeljuje mandat za sestavo vlade, sprejema poverljiva pisma diplomatskih predstavnikov...

Monarhija: politično in pravno neodgovorna oseba, njegova funkcija je doživljenjska, oblast prevzema po nasledstvenemu dednem redu. Npr. kraljevine, kneževine, Belgija, Nizozemska, Švedska...s svojo neodstavljenostjo in neodgovornostjo je nad pravom. Je suverena oseba

Republika: z volitvami za omejen mandat - šef države je politično in pravno odgovoren, Lahko je en vladar države, možno pa je tudi kolektivno vodstvo.

Oblika državne oblasti

Glede na to kakšno je razmerje med posameznimi vejami oblasti: Države delimo na razmerje med tremi vejami oblastmi: *Charles Montesquieu* ⇒ *delitev državne oblasti na tri dele:*

- Zakonodajno
- Izvršilno
- Sodno vejo oblasti

OBLIKA DRŽAVNE OBLASTI

NAČELO DELITVE OBLASTI

NAČELO ENOTNE OBLASTI

1. Parlamentarni sistem

začetek Anglija **Parlament** sprejema zakone, proračun in določa politiko. **Vlada** izvršuje.

Državni poglavar ima predstavniško funkcijo.

Vlada je odvisna od večine v parlamentu in je kolektivno telo, praviloma je koalicijska.

Izbor ministrov se v parl. sistemu razlikuje: parlament lahko imenuje samo predsednika vlade, lahko pa tudi ministre.

V Sloveniji poznamo »konstruktivno nezaupnico« – ta določa da je potrebno ob odstopitvi premiera istočasno izvoliti novega premiera.

Namen je preprečitev brezvladja, kot posebnost parlamentarne ureditve.

2. Predsedniški sistem delitve:

začetek l. 1787- Amerika

Značilnosti: ni vlade kot kolektivnega organa, ki bi bila odvisna od parlamenta, nosilec **vlade** in hkrati **šef-poglavar države** je **predsednik**.

Zakonodajni organ je **kongres** z dvema domovoma:

predstavniški dom (ca 400 predstavnikov voljenih po okrožjih glede števila preb.)

senat (ca 100 predstavnikov zveznih držav – iz vsake 2 člana)

Oba organa (*predsednik in kongres*) sta demokratično izvoljena in samostojna. Nosilec vlade in predstavnik šefa države je predsednik.

Ker ni »vlade« ima predsednik državne sekretarje in departmente, ki so zbrani okoli njega in mu pomagajo pri izvrševanju njegovih nalog.

Kongres ne more odpoklicati predsednika, lahko pa izpostavi odgovornost predsednika – »impeachment« (zaradi najhujših kršitev ustave in zakona). Postopek sproži predstavniški dom pred senatom (ki je »sodnik«). Impeachment je zelo redek (1868 – Johnson, 1974 – Nixon, ki pa je prej odstopil, 1999 – Clinton – neuspeh poskus).

Predsednik ne more razpustiti kongresa ima pa pravico »suspenzivnega« veta na sprejemanje zakonov kongresa.

Pomembna vloga je »supreme court-a« – vrhovnega sodišča: ima pravico odločanja ustavnosti zakonov z ustavo, tudi v konkretnih zadevah. Izdaja takšnih sodb pomeni moč precedensa (obvezen pravni vir za nižja sodišča pri odločanju v vseh enakih in podobnih primerih).

3. Vmesni – polpredsedniški sistem delitve – parlamentarno predsedniški sistemi:

Vloga predsednika je močnejša, kot pri parlamentarnem sistemu, vlada obstoji, kot kolektivno telo in je odvisna od volje parlamenta (Francija), predsednik pa imenuje prvega ministra, sodeluje na sejah vlade in podpisuje akte vlade.

B. NAČELO ENOTNOSTI OBLASTI

začetnik: Rousseau

Ni klasične delitve na veje oblasti.

Klasična marksistična teorija, ki se je uveljavljala predvsem v socialističnih državah po II. svetovni vojni.

Sodobni primer takšnega načela enotnosti oblast pa je Švica, pri kateri se je ta sistem ohranil le zaradi zgodovinskih dejstev.

Zakonodajni organ je **zvezna skupščina** z dvema domovoma:

- **nacionalni svet** (voljeni predstavniki ha določeno štev. preb.)
- **stanovski svet** (predstavniki federalnih enot - kantonov- 26 kantonov oz. 23 in 3 polkantonov)

Zvezni svet je najvišja izvršilna oblast ter obenem kolektivni šef države – sestavljen je iz 7 članov in predsednika, ki ima enoletni mandat in se voli po posebnem ključu. Zvezni svet je podrejen skupščini, ki mu lahko daje tudi navodila za delo.

OBLIKA POLITIČNEGA SISTEMA:

Nobena se ne pojavlja v čisti obliki:

- demokracija (ker le peščica vodi vse)
- avtokracija (ker eden ne more zastopati vseh)

POLITIČNI SISTEM:

A. Demokracija

Neposredna – odločitev je neposredna (ne preko predstavnikov) – referendum (ti so pogosti v Švici)

Posredna – odločanje preko predstavnikov (volitve kandidatov):

-**imperativni** (vezan na navodila volivcev)

-**svobodni** (ni vezan, ima pa obvezo obljube na realizacijo programa politične stranke, kandidata)

Za posredno demokracijo mora obstajati:

- večstrankarski sistem in
- spoštovanje človekovih pravic in svoboščin.

B. Avtokracija

pri tem sistemu ljudje ne morejo vplivati na delovanje državnih organov, ne morejo jih nadzirati in vplivati nanje. Takšne države ne morejo biti ne pravne, ne demokratične.

OBLIKA DRŽAVNE UREDITVE

A. Federalna

je takrat, ko obstoji znotraj neke države neka samostojna enota, na katero je država prenesla določen del (z ustavo ali zakonom) pristojnosti (oblastne) – kantoni, dežele, zvezne države...

Pri zveznih državah je posebnost sestave drugega doma, ki ima v njem predstavnike federalnih enot po posebnem ključu. Preko tega doma je omogočen vpliv, ki pa je vprašljiv. Prav tako je vprašljiva suverenost teh enot – pristojnosti so praviloma določene z Ustavo.

B. Unitarna

nima samostojnih enot, obstajajo enotni organi. Unitarne države imajo tudi občine, ki pa imajo samo lokalne pristojnosti.

TEORIJA PRAVA

Pravo je sistem norm, ki na obvezen način urejajo družbena razmerja, kršitev teh norm sankcionira država in je porok za njihovo izvrševanje.

Norme veljajo za tista temeljna družbena razmerja, ki tako urejanje potrebujejo.

Poznamo dva pravna sistema:

naravno pravo –

- ki temelji na naravnih zakonih, pravičnosti in moralnih vrednotah,

pozitivno (objektivno) pravo –

- je veljavno, zapisano pravo v določenem času in prostoru, je postavljeno s človekovo voljo – je zavestno oblikovano.

Pravoznanstvo

Med obema obstaja klasični konflikt (preko zgodovine - Antigona).

Bistvene razlike med pravnim pozitivizmom in modernimi naravnopravnimi teorijami?

Že v zgodovini razmerje umetniško uprizarja Sofoklejeva tragedija Antigona, kjer sta soočena oblastniška totalitarna drža, ki predstavlja pozitivno pravo na eni strani in Antigonino sklicevanje in ravnanje v skladu z naravnim pravom na drugi strani. Moderne naravnopravne teorije pa praviloma kritizirajo pozitivno pravo. Opravičujejo tudi upor proti pozitivnemu pravu. Deklaracija o pravicah med drugim kadarkoli bo katerakoli vlada neprimerna ali v nasprotju s cilji (splošna korist, za zaščito in varnost ljudi, naroda ali skupnosti) ima večina skupnosti nedvomno, neodtujljivo in nedotakljivo pravico preoblikovati, spremeniti in odpraviti jo. Upor proti absolutnim monarhijam. Pozitivno pravo je legitimno le tedaj dokler gradi na pravnem in civilizacijskem izročilu, ki je splošno sprejeto. Zavezanost temeljnim človekovim pravicam, načelom pravne države in ustanovam demokracije, ki jih zagovarjajo naravnopravne teorije.

II.1. PRAVNA NORMA

je osnovna sestavina pravnega reda. V osnovi zajema prepoved in sankcijo.

I.1.2. Sestavine pravne norme:

Primarna hipoteza

predvideva nek vnaprej določen dejanski stan (okolščino) – največkrat ni zapisana v pravni normi (npr. omejitev hitre vožnje čez naselje, tudi če to ni označeno z znakom za omejitev hitrosti). Če se uresniči dejanski stan nastopijo pravne posledice – Pomembna je predvidljivost vedenja in ravnanja.

Primarna dispozicija

je jasno zapisana – je osrednja v pravni normi in je namenjena pravnim subjektom – določa pravice in obveznosti v razmerjih.

a) zapovedujoča

(dolžnosti plačevanja davkov, obveznost vojaščine, dolžnost pričanja ...)

b) prepovedujoča

(prepoved nekomu vzeti življenje drugemu, ...)

c) pooblaščajoča

(nekomu nekaj dovoljujejo – nas pooblaščajo – npr. pooblastilo da upnik lahko toži dolžnika)

a) kogentna (kategorična) – kogentne norme

so strogo obvezne dispozicije (tako, kot so zapisane, tako tudi veljajo) – kazensko, ustavno, delno tudi upravno pravo

b) dispozitivna –

popustljive norme, dopuščajo da stranke zamenjajo dispozicijo s svojo dispozicijo – **forme civilnega prava** – predvsem na premoženjskem področju – *obligacijsko pravo je skoraj v celoti podrejeno temu*

a) striktna –

- so jasno in nedvoumno zapisane

b) elastična –

so tiste, ki so raztegljive – *povzročajo pa težjo odločitev sodnikov – npr. kaj je razumen rok za obsodbo, kdaj je nekdo slab gospodar...*

Dispozicije z možnostjo prostega preudarka – predvsem v upravnem pravu..

Sekundarna hipoteza – pravna kršitev

- gre za neko protipravno dejanje ali ravnanje. Opisuje pravno kršitev in njene sestavine:

Ločimo jih glede na naravo in pomembnost vrednot oz dobrin v katere posegajo:

a) kaznivo dejanje

- najstrožja kršitev,

b) prekršek

- milejše kršitve,

c) disciplinski prestopki

- v delovnih razmerjih

d) civilni delikti

- v civilnem pravu

Pravna Sankcija – Sekundarna pravna posledica

Sankcija predpisuje kaj se zgodi, če se dispozicija ne upošteva. Pogojuje jo pravna kršitev kot njena predpostavka. Kako naj ravnajo pravni subjekti in pristojnost kateri državni organ odloča o kršitvi. Določene morajo biti vnaprej in predviden tudi postopek v katerem državni organ odloča.:

a) Kazenske sankcije:

⇒ vse so zapisane v »Kazenskem zakoniku«. Določene so glede na težo prekrška.

1. KAZNI

- **zaporna kazen, kot najstrožja:**

(pri nas ne sme biti krajši od 15 dni do max, 20 let, izjemoma 30 let v primerih več kaznivih dejanj ali če so le ta storjena na grozovit in brutalen način)

- **denarna sankcija – denarna kazen,**

- **prepoved vožnje motornega vozila**

- **izgon tujca iz države**

2. OPOZORILNE SANKCIJE:

Obsojenec je samo opozorjen, smatra se da bo s tem ukrepom dosežen cilj. Izrek je tako lahko:

- pogojna obsodba – *največkrat,*

- pogojna obsodba z varstvenim nadzorom,
- sodni opomin – *izjemoma*.

3. VARNOSTNI UKREP:

odvzem voznškega dovoljenja, prepoved opravljanja poklica, obvezno zdravljenje v psihiatričnih bolnišnicah ...

4. VZGOJNI UKREPI

za mladoletnike od ukora do oddaje v prevzgojni dom, poleg te sankcije so možni še varstveni ukrepi

Pri kazenskem pravu velja, da kazensko dejanje in sankcija mora biti določena v zakonu.

b) sankcije za prekrške - milejše kršitve:

1. DENARNA KAZEN,

2. Zapor do 30 dni - IZJEMOMA ZAPOR DO 60 dni (hujše kršitve JRM)

3. VARNOSTNI UKREPI –

so najbolj pogosti: prepoved vožnje, odstranitev tujca iz države, ...

4. OPOMIN

c) disciplinske sankcije – v delovnih razmerjih:

1. javni opomin, opomin, ukor, začasna prepoved opravljanja določene dejavnosti ali celo PREKINITEV DELOVNEGA RAZMERJA

II.1.2. DELITEV PRAVNIH NORM

1. Abstraktna - glede na primer - Konkretna

2. Splošna – na koga se nanaša - Posamična

Abstraktna – se nanaša na nek v naprej namišljeni primer (*npr. kdor se ukvarja s pranjem denarja – že v naprej predvidimo, da bo to nekdo storil*)

Splošna - se nanaša na neidentificirane (neimenovane) subjekte. Jih je večjo število in so na nek način omejene (*npr. kdor – je splošno neimenovan- lahko pa je bolj določljiv: uradna oseba. državljan*).

Največkrat se abstraktne in splošne norme pojavljajo v zakonih, aktih ipd....

Posamična – se nanaša na individualno osebo,

Konkretna – na konkreten primer,

Abstraktna in splošna norma se nanašajo na realizacijo in uporabo posamičnih in konkretnih primerov.

Vse pravne norme nimajo vseh sestavin pravnih norm. Imamo tudi pravne norme brez sankcij ⇒ pravne definicije, pravna načela (*npr. stranke so dolžne sklepati pogodbe v skladu z načeli ...*).

II.2. PRAVNA RAZMERJA – pravni subjekti

nosilec pravic in dolžnosti – pravni subjekt

Fizične osebe

Pravne osebe

FIZIČNE OSEBE - subjekti

Vse Fizične osebe (posamezniki) v modernem pravu so pravni subjekti. Posamezniki imajo enako splošno pravno sposobnost, da so nosilci oz subjekti pravic in dolžnosti. Vsi so enaki pred zakonom, vsi, brez diskriminacije imajo pravico do enakega pravnega varstva.

Za fizične osebe so značilne vrste sposobnosti:

1. Pravna sposobnost

je abstraktna možnost, da smo lahko nosilci pravic in dolžnosti. Pravno sposobnost ima vsak ⇒ pridobimo jo z rojstvom.

Edina posebnost je pri dednem pravu ⇒ deduje lahko zarodek, pod pogojem, če se rodi živ. Pri tem je pomembno **načelo pravne enakosti**, ki terja, da imajo enake pravice in dolžnosti tisti subjekti, ki sodijo v isto skupino in so si med seboj v bistvenem podobni. In obratno – posamezniki, ki se v bistvenem razločujejo morajo biti obravnavani različno. Pravna sposobnost nastane z rojstvom človeka in traja do trenutka, ko nastopi smrt (§ tem v zvezi vpliv na razmerja kot so dedovanje, prenehanje zakonske zveze, ...- Zarodek – v kolikor gre za njegove pravice se zarodek šteje za že rojenega.

2. Sposobnost za dejanja

Sposobnost za dejanja, da sami s svojo voljo pridobivamo pravice in prevzemamo dolžnosti. in tudi odgovarja za svoje vedenje in ravnanje.

2.1. poslovna sposobnost

Sposobnost osebe, da sama z lastnimi dejanji in voljo pridobiva pravice in prevzema dolžnosti. – posameznikova psihofizična zrelost .

Poslovno sposobnost pridobimo s polnoletnostjo (18 let) – generalno pravilo.

1. izjema: mladoletnik, ki se poroči ⇒ s tem dejanjem pridobi poslovno sposobnost

2. izjema: če mladoletnik postane roditelj ⇒ pridobi poslovno sposobnost, če za to obstajajo pomembni razlogi (če lahko sam skrbi za otroka)

3. izjema: mladoletniki, ki so dopolnili 15 let imajo omejeno poslovno sposobnost: lahko sklepajo vse pravne posle, vendar za nekatere morajo dati starši odobritev. To so predvsem tisti, ki so tako pomembni, ki vplivajo na obdobje po polnoletnosti mladoletnika ali trajno vplivajo na mladoletnika.

4. izjema: zaradi duševne bolezni lahko osebi delno **omejimo poslovno sposobnost** ⇒ pridobi enak status, kot mladoletnik nad 15 let; lahko pa se **odvzame poslovna sposobnost** ⇒ v tem primeru sodišče določi skrbnika.

Osebe, ki so v celoti ali deloma poslovno nesposobne potrebujejo zakonitega zastopnika (Mladolletniki so starši). Mladolletniki tudi po polnoletnosti, če niso zaradi telesne in duševne prizadetosti sami sposobni skrbeti zase.

2.3. deliktna sposobnost

(sposobnost odgovaranja za pravne kršitve)

Za pravno kršitev odgovarja le tisti, ki je **prišteven in je ravnal krivdno**.

V kazenskem pravu sta temeljni obliki krivde **naklep in malomarnost**. Naklep je, če zavestno storimo kazensko dejanje in se zavedamo njegovih posledic. Malomarnost pa, če se je storilec zavedal, da zaradi njegovega ravnanja lahko nastane prepovedana posledica, pa je lahkomišleno mislil, da jo bo lahko preprečil ali da ne bo nastala ali če se ni zavedal da lahko nastane posledica, pa bi se po okoliščinah in po osebnostnih lastnostih tega moral in mogel zavedati.

V civilnem pravu je v določenem obsegu uveljavljena tudi **objektivna odgovornost**. Odgovornost za škodo ne glede na krivdo. (Lahko od stvari ali od dejavnosti iz katerih izvira večja škoda za okolico)

Nastopi z 7 let starosti ⇒ do 7 leta mladolletnik ne odgovarja.

Mladolletnik od 7-14 let ⇒ še ne odgovarja za škodo razen, če se dokaže, da je pri povzročitvi škode bil zmožen razsojati.

Po 14.letu ⇒ odgovarja normalno ⇒ pridobi popolno odgovornost.

Kazenska odgovornost nastopi s 14 letom: 14-16 let – mlajši mladolletniki, za mlajše mladolletnike se uvedejo le vzgojni ukrepi (npr. ukor, oddaja v prevzgojni dom, navodila in prepovedi)

16-18 let - starejši mladolletniki. za starejše mladolletnike se razen vzgojnih ukrepov, tudi druge sankcije – denarna kazen, izjemoma tudi mladolletniški zapor (za hujše kršitve). Kot stranski kazni še prepoved vožnje motornega vozila in morebitni izgon tujca iz države.

PRAVNE OSEBE - subjekti

Pravna oseba je tista, ki ji pravni red priznava status pravne osebe – so sposobne biti nosilke pravic in dolžnosti v pravnih razmerjih..

Sestavni deli pravnih oseb:

1. ustrezno osebno ali stvarno podlago (personalni ali stvarni substrat, 2. namen njenega delovanja mora biti dopusten in 3. mora imeti ustrezen organizacijski ustroj.

Načini ustanovitve pravnih oseb:

Obstajajo različni sistemi nastanka od **objave**, v kateri se javno razglasi in sistem, ko šele **pristojni državni organ** ustanovi posamezno pravno osebo. Zelo pogosto se lastnost pravne osebe pridobi z vpisom v sodni register. ali v kak drug register.

Pri ustanovitvi pri nas velja načelo **numerus clausus** – načelo zaprtega (omejenega) števila pravnih oseb, ki jih naš sistem določa.

Načini ustanovitve pravnih oseb so sledeči:

A. Koncesijski,

najstrožji sistem nastanka. Pravna oseba nastane šele, ko izda država posebno dovoljenje za nastanek pravne osebe (npr. Zakon za ustanove).

B. Normativni – registrski sistem,

Nastane z vpisom pravne osebe v register (gospodarske prav. osebe, javni zavodi nastanejo z vpisom v Sodni register, Društva v Register društev na Upravni enoti..), kdaj se ustanovi in prične delovati pa se odloči sama.

⇒ **družbe civilnega prava** ⇒ SOCIJETETA (primer: dva študenta najmeta skupaj avto, da bosta razvažala stvari za neko podjetje – eden da denar za najetje avta, eden pa razvažata Socijeteta je pomembna v zvezi z gospodarskimi družbami, saj **Zakon o gospodarskih družbah** določa, da se za gospodarske družbe, do pridobitve statusa pravne osebe uporabljajo pravila o družbi civilnega prava ⇒ civilno družbeni pogodbi, le-to pa ureja ODZ – Obči državljanski zakonik iz l. 1811.

C. Svobodni sistem

Država se ne vmešava v nastanek pravne osebe. Pogoj za nastanek je samo podpis akta o nastanku. Pri nas ne poznamo takšnega sistema. Takšen sistem je poznan npr. v Švici ⇒ družinske ustanove: premoženje je npr. namenjeno za šolanje.

Sposobnost pravnih oseb

Pravna sposobnost je ožja in omejena – nima človekovih naravnih lastnosti. Omejena na tisto dejavnost za katere so ustanovljene in so zaradi njih pravno priznane. Pravne osebe imajo **organizacijski ustroj in organe** ti pa so poslovno sposobni v mejah pravne sposobnosti pravne osebe.. Za oblastne pravne osebe je značilno, da jim je dovoljeno le to kar je predvideno kot njihova pristojnost (stvarna, krajevna ali teritorialna in tudi osebna pristojnost)

Tudi pravne osebe so odgovorne za pravne kršitve, ki jih pravni red označuje kot njeno kršitev. Mora iti za ravnanje fizične osebe, ki nastopa kot organ pravne osebe ali kot njen delavec.

Teorije o naravi pravnih oseb.

1. Teorija fikcije – pravna oseba ni resničen pojav, ker je nosilec pravic in dolžnosti le človek.

2. Teorije, ki zanikajo pravno osebnost (teorija interesa, namenskega premoženja..) Pravna oseba le kot posredovalna oblika.

3. Teorije o realnosti pravnih oseb. – je resnična in ne namišljena oseba

PREDMET PRAVNEGA RAZMERJA so vse tiste dobrine, glede katerih so pravni subjekti v medsebojnih pravnih razmerjih in in imajo v zvezi njih ustrezne pravice in pravne dolžnosti.

Vrste pravnih oseb

1. **Rimsko pravno izročilo razločuje med korporacijami ali združenji oseb in med ustanovami** .Temeljna podlaga ali substrat korporacij so ljudje, temeljna osnova ustanove pa je ustrezno premoženje.

-

a. Glede na strukturo

- **korporacije (universitas personarum)**

- **ustanove/zavodi (universitas bonorum)**

A. Korporacije – (universitas personarum)

skupnost oseb (fizičnih in/ali pravnih).

Značilnosti:

članska struktura. Člani so lahko delničarji, zadržniki, člani društva ipd.

članske pravice- člani imajo **avtonomne** pravice – lahko sprejemajo najpomembnejše odločitve o družbi (prenehanje, sprememba imena..) .

Najvišji avtonomni organ je ponavadi skupščina.

Korporacije so v :

javnem (*občina, država, zbornica z obveznim članstvom*) in

zasebnem pravu (*društvo, zadruga, delniške družbe, komanditne delniške družbe, družbe z omejeno odgovornostjo*).

B. ustanove – (universitas bonorum) -skupnost premoženja

Ustanova je na namen vezano premoženje, t.j. personificirano premoženje – npr. če nekdo nameni sredstva za štipendije, raziskave ipd.

Elementi ustanove:

1. **premoženje** – je bistven element. Lahko je v različnih oblikah (*nepremičnine, umetnine – vse kar ima premoženjsko vrednost*). Premoženje mora biti praviloma tako veliko, da se namen ustanove lahko trajno ohrani,

2. **namen:** mora biti splošno koristen ali dobrodelen. Korist mora biti splošno dostopna tistim, ki so jo potrebni, mora biti trajen – ustanove so trajne, razen, če se ustanovijo za določen kratkoročni cilj (*npr. izgradnja pediatrične klinike*)

3. **organ ustanove** – uprava – Naloga uprave je upravljanje s premoženjem s skrbnostjo dobrega gospodarja. Uprava **nima avtonomnih pravic** (*ne more sklepati o ukinitvi ali preimenovanju*).

Ustanove imajo strog državni nadzor nad namenom ustanovitve – sredstva morajo biti strogo namenjena namenu ustanovitve. V nadzornem svetu so praviloma največji donatorji.

Prenehanje ustanove je le izjemoma:

v primeru, da je izpolnjen kratkoročni cilj namena ustanovitve ustanove,

če premoženje ne obstoji več (npr. inflacija),

če postane namen nemogoč (npr. ustanova za vzpodbujanje bratstva in enotnosti)

Za ustanove pri nas velja Zakon o ustanovah iz leta 1995, prej je bil v veljavi Zakon o ustanovah iz leta 1930 (Dravska banovina). Ta zakon se ni uporabljal od leta 1945 (prenehanje zasebne lastnine).

Najstarejša slovenska ustanova izhaja iz leta 1676 in sicer Knaflijeva ustanova – Luka Knafelj župnik, ki je podaril svoje premoženje za namen šolanja Slovencev na Dunaju. Sedež ustanove je na Dunaju.

Vrste ustanov:

1. **Javne ustanove** - za splošno koristne in dobrodelne namene

2. **Zasebne ustanove** – za zasebne namene

3. **Denarne kapitalske ustanove** – njihovo osnovno premoženje je v denarju

4. **Izvajalske ustanove – Zavodi** - Zavodi so predvsem na področju javnega prava in so ustanovljeni za izvajanje javnih del (šole, knjižnice, zdravstvo ipd.)

Pri nas ustanovam največkrat pravimo Zavod, Sklad, Fundacija. V tujini (Avstrija) *Stiftung* (ustanova), *Anstalt* (Zavod), v anglo-ameriškem sistemu pa *foundations*.

Izraz fundacija - uporabljamo za vse, kar je neprofitno. Fundacija je lahko vsaka pravna oseba, ki opravlja splošno koristen namen.

C. Glede na pridobitnost

- **pridobitne**

- **nepridobitne**

Pridobitne pravne osebe

so tiste, ki jim je cilj pridobivanje dobička, le-tega pa si lastniki lahko prosto razporedijo (med lastnike, delničarje,...).

Nepridobitne pravne osebe

s presežkom prihodkov ne razpolagajo prosto, ampak ga morajo porabiti za točno določen namen, ki je v splošno dobro družbe.

Pravne osebe javnega in zasebnega prava

1. Pravne osebe javnega prava

Značilnosti pravnih oseb javnega prava so:

- ustanovljene so z zakonom ali drugim oblastnim aktom (uredba, odlok...),

- izvajajo javna pooblastila in /vsaj javne naloge,

- lahko uporabljajo prisilna sredstva,

- če gre za člansko obliko – le-ta je obvezna (zbornice – gospodarska, notarska...).

2. Pravne osebe zasebnega prava

Značilnosti pravnih oseb zasebnega prava so:

- ustanovljene so z zasebno pravnimi akti (pogodbo, statutom),

- izvajajo tudi/vsaj delno javne naloge (v širšem interesu) – gospodarske družbe, zadruga, društva, ustanove.

Razlike med pravnimi osebami javnega in zasebnega prava so:

- pravne osebe javnega prava praviloma ne plačujejo davkov,
- pravne osebe javnega prava se praviloma financirajo iz javnih sredstev (*državni, občinski proračun*),
- organe imenuje in razrešuje država oz. ustanovitelj (*lahko pa izda samo soglasje*), razen pri univerzi, ki je avtonomna,
- nadzor je strožji, nadzira jih tudi računsko sodišče (*lahko nadzira tudi osebe zasebnega prava, če le-te pridobijo sredstva iz proračuna*), zaposlovanje in plače je omejeno in enotno urejeno oz. primerljivo določeno; *plače so omejene in so za celotni javni sektor usklajene, v zasebnem pravu pa jih določajo lastniki*

PRAVNI VIRI

Pravni viri so obvezne in vnaprej določene oblike (ustava, zakon,...) v katerih so pravne norme, ki so splošne in abstraktne *ali kot take vsaj učinkujejo* ⇒ *velja bolj za angloameriški pravni sistem* ⇒ *precedenčne sodbe učinkujejo, kot pravne norme.*

Pravne vire delimo po več skupinah:

- formalni (sekundarni):
- heteronomni
- avtonomni
- materialni (primarni),
- spoznavni.

III.1. Formalni pravni viri:

so obvezne in vnaprej določene pravne norme (ustava, zakoni uredbe,...).

1. Heteronomni

oblikuje jih tuja volja ⇒ ne sprejmemo jih sami, sprejel jih je nekdo drug ⇒ vsiljeno pravo.

Heteronomni pravni viri so tisti, ki jih lahko osvojimo in jih sprejmemo, ali pa tudi ne ⇒ so nam vsiljeni. Avtonomne pravne vire pa vedno vzamemo za svoje (statuti, kolektivne pogodbe).

Razločevanje med heteronomnimi in avtonomnimi pravnimi viri so glede:

1. subjektov pravnega urejanja ⇒ *kdo ga določi, kdo ga sprejme*
2. predmetom pravnega urejanja ⇒ *ne sme posegati v nekaj kar je določeno z zakonom*
3. stopnje splošnosti in abstraktnosti ⇒ *pravila se nanašajo samo na posamezne skupine subjektov,*
4. narave pravne sankcije ⇒ *sankcija se lahko izvaja v okviru subjektov, ki so pravila sprejeli, izjemoma jo izvršuje država, če pride do širših kršitev.*

2. Avtonomni

- izvirajo iz naše volje (statuti, običaji...)

III. 2. Materialni pravni viri:

podlage, ki vplivajo na oblikovanje prava. Kulturne, zgodovinske razmerja vplivajo na to kako in katera področja se pravno urejajo ⇒ vplivajo na nastanek prava in njegovega sistema.

III. 3. Spoznavni pravni viri:

Pomagajo pri oblikovanju prava. To so komentarji, besedila, gradiva, ki omogočajo boljše spoznati pravne vire ⇒ komentarji, razlage zakonov, strokovno raziskovalni članki ipd.

III.4. Pravni viri pri nas:

pravni viri

- USTAVA
- ZAKONI
- PODZAKONSKI AKTI
- t.i. PRAVNA PRAVILA

izjeme, kot pravni viri

- MORALA
- OBIČAJ
- SODNA PRAKSA
- PRAVNA ZNANOST

1. USTAVA

ima najvišjo pravno veljavo, hierarhično je nadrejena zakonom, ki morajo biti z njo skladni, kakor tudi vsi drugi pravni viri.

Sprejeta je bila leta 1991, ima 174.členov ⇒ je kratka moderna ustava.

Glavna poglavja so: človekove pravice, temeljne svoboščine in državna ureditev.

Ustava se dopolnjuje z ustavnimi amandmaji ⇒ doslej je bilo to le 1 x in sicer lani z dopolnitvijo 68.člena glede pridobitve lastnine tujcev na nepremičninah ⇒ akt se je imenoval Ustavni zakon.

Ustavni Zakon ima isto pravno moč, kot ustava, ureja pa drugo vsebino (razlikuje se po vsebini).

Potrebna večina v DZ je enaka kot pri sprejemanju ustave (2/3).

2. ZAKON

je pravni akt, ki zajema drugo stopnjo prava. Zajema norme, ki so podrejene ustavi. Sprejema jih državni zbor ⇒ državni svet pa lahko poda »suzpenzivni« ali odločilni veto. V tem primeru DZ ponovno odloča (ne razpravlja) o zakonu, spremeni pa se potrebna večina za njegovo sprejetje (iz navadne večine se spremeni v splošno večino).

Zakonik: ureja določeno področje prava celovito in sistematično. Zakonik je kodeks (če je neka zadeva pravno urejena temu pravimo tudi je kodificirana). Zakoniki so se pojavili zaradi preglednosti in načela pravne varnosti. So značilni za evropski kontinentalni pravni sistem. Prvi zakonik na tem območju je Napoleonov zakonik (1804), ki je delno veljal tudi v Sloveniji na območju Ilirskih provinc. Kasneje pa je veljal ODZ (l. 1811).

Zakoni so lahko:

- splošni – urejajo splošne stvari,
- specialni – urejajo samo neko področje.

LEX POSTERIOR DEROGAT LEGI PRIORI

(poznejši zakon razveljavlja prejšnjega)

LEX SPECIALIS DEROGAT LEGI GENERALI

(specialnejši zakon razveljavlja splošnega)

Prvo načelo v praksi ni tako problematično, kot drugo, pri katerem je potrebno presoditi ali imamo posebno določbo v specialnem zakonu, ki nedvoumno določa razliko (npr. če je v Zakonu o delovnih razmerij določeno 30 dni dopusta, v zakonu o poslancih pa 40 dni ⇒ velja slednji).

Status bivših jugoslovanskih zakonov:

postavlja se vprašanje ali so veljavni, ali se lahko uporabljajo ?

Ob osamosvojitvi ni bilo možno sprejeti vseh zakonov, zato velja, da lahko bivše predpise uporabljamo **smiselno**, pod pogojem, da še nismo sprejeli svojih predpisov in da bivši predpis ni v neskladju z našo ustavno ureditvijo (4.člen Zakona o Temeljni listini o samostojnosti).

Zakoni se sprejemajo po zakonodajnem postopku:

- prva obravnava
- *splošna razprava*
- druga obravnava:
- *razprava po členih*
- *amandmaji*
- tretja obravnava
- *razprava o zakonu, kot celoti*
- *amandmaji (omejeno)*

Hitri postopek:

- *izredne potrebe države*
- *interes obrambe*
- *naravne nesreče*

Skrajšani postopek:

- *manj zahtevne spremembe, dopolnitve, uskladitve*
- *uskladitev zakonov zaradi odločb ustavnega sodišča*

Potrebna večina za sprejetje zakona:

- večina opredeljenih glasov (običajno vsi zakoni), pri sklepčnosti (npr. prisotnih min. 46, za 2, proti 1 ⇒ zakon je sprejet)
- splošna večina: večina vseh poslancev – min. 46 (ponovno odločanje po suspenzivnem vetu),
- 2/3 večina navzočih poslancev (sprejem poslovnika in za obrambno zakonodajo)
- 2/3 večina vseh poslancev – (sprememba ustave, ustavni zakon)

VELJAVNOST AKTOV

Sprejetje zakona v DZ, v kolikor ni suspenzivnega veta DS ⇒ razglasitev (predsednik Republike) ⇒ objava v UL ⇒ veljavnost – **vacatio legis** – pravilo 15 dni po objavi (velja 16. dan).

PRENEHANJE – več načinov določanja – 1. že sam akt določa čas njegove veljavnosti, 2. preneha v trenutku ko mlajši pravni akt na novo uredi posamezno področje in razveljavi prejšnjega. Višji razveljavi mlajšega, specialnejši splošnega in kasnejši mlajšega. – derogacijske klavzule 3. trajno izgine predmet pravnega urejanja.

PODZAKONSKI AKTI

so hierarhično podrejene ustavi in zakonom. Najpomembnejši podzakonski akt je **uredba**.

Podzakonski akti in izdajatelj:

- uredba (vlada)
- odloki (vlada)
- pravilniki (minister)
- odredbe (minister)
- navodila (minister)
- sklepi (vlada, minister)

Uredba mora biti hierarhično podrejena ustavi in zakonu zato ne sme določati novih pravic in dolžnosti. Sprejme se na seji vlade na predlog ministrstva.

Izjema: uredba z zakonsko močjo ⇒ izda se v neposredni vojne ali druge nevarnosti. Izda jo predsednik republike. Ta uredba ima začasni značaj.

t.i. PRAVNA PRAVILA

se uporabljajo, kot pravni vir, kadar se uporablja predpis, ki je bil izdan pred l. 1945 (stari predpisi kraljevine Jugoslavije se lahko uporabljajo, kot t.i. pravna pravila). Zakon o razveljavitvi pravnih predpisov iz l.1946 je namreč določal, da se lahko uporabljajo nekatera pravna pravila kraljevine. Namen t.i. pravnih pravil je v tem, da se v primeru, da ne obstoji pravna podlaga, uporabijo starejši predpisi, ki se lahko uporabijo kot t.i. pravno pravilo. Tako veljajo še nekateri paragrafi iz ODZ (darilna pogodba, družbena pogodba – societeta, in posodbena pogodba) – 938., 947.,948....členi ODZ.

(Posodbena pogodba ⇒ vrniti isto stvar, ne nadomestilo, kot pri posojilni pogodbi).

MORALA

skupek vrednost – kaj je dobro, slabo, kaj je pošteno, nepošteno, ...kaj humano, kaj nehumano.

Morala nastaja postopoma, je spontano ponotranjenje moralnih pravil,

Glavna razlika med pravom in moralo je v sankciji:

- morala: pek vesti, kot notranja sankcija, kot zunanja pa prezir, kritika, bojkot
- pravna sankcija je vedno vnaprej določena po predpisanem postopku, izvršuje jo država po predpisanem postopku.

Nastop moralne sankcije je spontan in težko predvidljiv. Pravo zagotavlja **pravni red**, morala pa **človečnost**.

Kadar zakonodajalec sprejema neko pravno normo, jo mora moralno vrednotiti ⇒ zato morala posredno vpliva na pravni red, kot **materialni pravni vir** – v **pravodajnem postopku**⇒ vpliva na to kakšen in kdaj je potrebno za neko stvar sprejeti pravni red. Pravo nekaj opredeli, če je to nemoralno, bolj kot je nemoralno, večja sankcija je.

Kot formalni pravni vir pa je morala (ko se sodnik ali uradnik sklicuje na moralo, kot pravni vir):

- **blanketno pravno urejanje** ⇒ **vsebina pravne norme je odvisna od moralne**: sodišče presoja ali je kaj moralno ali ne (*npr.: v oporoki je zapisano, da mora dedič biti moralno neoporečen, sicer bo razdedinjen – sodišče mora odločati o moralni*),
- **kadar je morala vodilo, kako je treba pravo izvrševati** – *npr. zakon določa, da se nekaj lahko izvaja, če ni v nasprotju z javnim redom (vse pravne in moralne norme)*,
- **kadar se od pravnih naslovljencev zahteva naj pravo uporabljajo moralno** – *npr. udeleženci pogodbe morajo spoštovati načelo vestnosti in poštenja*.

OBIČAJ

za običaj gre takrat, kadar se neko pravilo v določenem okolju ustali, zato se je neko vedenje ali ravnanje ponavljajo skozi določeno časovno obdobje.

Pravo je prožnejše in se hitreje spreminja, običaji pa temeljijo na tradiciji in se prepočasi spreminjajo.

Običaji pravno tehnično niso izdelani in so zraščeni z določenimi okolji ali poklicnimi skupinami – Pri običaju je potrebno razlikovati med angloameriškim in kontinentalnim pravom.

V angloameriškem je običaj izredno pomemben pravni vir, v kontinentalnem pa je prej izjema.

Običaj je pogosto **materialni pravni vir** (običaj lahko posredno vpliva na nastanek pravne norme, ker vpliva na zakonodajalca

Kot formalni pravni vir pa se pojavlja v naslednjih primerih:

- **uzance (poslovni običaji)** – *npr. gradbene uzance, uzance v blagovnem prometu, gostinske uzance...* So kodificirane v posebni zbirki zajeti običaji. Uzance ne sprejema zakonodajni organ, niti vlada, ampak subjekti, ki so povezani z gospodarskimi subjekti (*npr. zbornice*). Uzance so običajno objavljene v Uradnem listu. Pri poslovanju in pogodbah se lahko sklicujemo na uzance.
- **standardi** – Z njimi se določa neko povprečno merilo ravnanja, po katerem se odloča v spornih primerih *npr. kaj je skrbnost dobrega gospodarja, vestno zdravljenje ipd.*

Po sedANJI ureditvi se Splošne uzance za blagovni promet ne uporablja za vprašanja, ki so urejena z ZOR. Zakon je na stališču, da se morajo stranke izrecno dogovoriti, da se uporabijo stare uzance (ali Zakon ali praksa- kar je primernejše)

Lahko pa tudi pravno pravilo kot formalni pravni vir se le sklicuje na običaje (*npr. pravila zdravniške stroke, skrbnost dobrega gospodarja, dobri poslovni običaji...*)

SODNA PRAKSA

kadar govorimo o sodbi, kot formalnem pravnem viru, obstoji le v angloameriškem pravnem sistemu ⇒ precedenčno pravo – sodbe imajo moč zakonov. Kot obvezen pravni vir se uporabljajo za nižja sodišča. Sodna praksa je **formalni pravni vir** v angloameriškem pravnem sistemu. Pri nas pa niso.

Pri nas govorimo le o ustaljeni sodni praksi, sodba pa ni formalni pravni vir, sodba velja le za posamičen in konkreten primer.

Pravna mnenja **vrhovnega sodišča pa so obvezne za vse senate tega sodišča, da se lahko enotno odloča v podobnih primerih ⇒ ne gre za konkretne sodbe ampak je načelno pravno mnenje.**

PRAVNA ZNANOST

ni formalni pravni vir, vpliva pa na nastajanje in uporabo prava. Še posebej je ni možno uporabljati v kazenskem pravu, kjer se morajo sodbe obvezno sklicevati na ustavo in zakone. Večja možnost uporabe je v civilnem pravu, kjer ni vse strogo zakonsko urejeno. Zakon o sodiščih tako pravi na kaj je vse sodnik vezan pri sojenju (predvsem na ustavo in zakone), so pa posebnosti v civilnoprvnih zadevah. Kadar se zadeve ne da rešiti na podlagi veljavnih predpisov sodnik upošteva podoben primer (*npr. če zakon ne omenja pogodbe o leasingu se uporabijo predpisi za dolgoročno pogodbo*). Če sodnik tudi tega ne more uporabiti, potem se odloča v skladu s splošnimi načeli pravnega reda v državi. Pri tem ravna v skladu s pravnim izročilom in v skladu s utrjenimi spoznanji pravne vede (pravne znanosti).

PRAVNE PRAZNINE

so družbena razmerja, ki niso pravno urejena pa bi tako urejenost nujno potrebovala. Nastajajo v vseh pravnih sistemih. Pravnih praznin v pravnem sistemu ne bi smelo biti na področju kazenskega prava in varstva človekovih pravic in svoboščin.

Poznamo:

- a) **začetno pravno prazninoko** se neko področje pravno ureja in se nekaj, kar bi moralo biti pravno urejeno spregleda,
- b) **naknadno pravno praznino** – ko se pojavi neko **ново** področje, ki pravno ni urejeno po sprejetju pravnega vira.

Načini zapolnjevanja pravnih praznin:

- a) **analogia legis** – uporaba predpisa, ki ureja podobno razmerje – podoben primer
- b) **analogia iuris** – izhajamo iz pravnega sistema, kot takega ⇒ uporabljamo splošna pravna načela (uporaba je zelo omejena v kazenskem pravu),
- c) **argumentum a contrario** – sklepanje po nasprotnem razlogu

Zapolnjevanje pravnih praznin v Sloveniji:

- a) zakoni, ki so bili sprejeti pred l. 1945: uporaba t.i. pravnih pravil ⇒ ODZ
- b) bivši zvezni zakoni l.45-91: smiselna uporaba (4.čl. Temelje listine za), npr. Obligacijski zakon,
- c) pri sojenju v civilnopravnih zadevah ⇒ uporaba utrjenih spoznanj pravne vede (pravne znanosti).

UPORABA PRAVNIH AKTOV

V.1. POSAMIČNI PRAVNI AKTI

Delimo jih po več kriterijih:

A. oblastni:

- izda jih organ pri izvajanju oblastnih nalog.
- so lahko: **upravni in sodni**

UPRAVNI IN SODNI:

- izdaja jih državna uprava (ministrstva z UE).

1. upravni akti

so lahko:

- a) konstitutivni
 - s katerimi se spremeni ali odpravi določeno pravno razmerje. najpomembnejši je odločba oz. dovoljenje (odločba o odmeri dohodnine, gradbeno dovoljenje ipd.).
- b) deklarativni
 - ne ustanovljajo novega razmerja, ampak potrjujejo obstoj nekih pravnih dejstev (potrdilo o državljanstvu, volilna pravica ipd.).

2. sodni akti

- izdajajo jih sodišča. najpomembnejši je sodba.

a) Sodba

- se izda v posamezni in konkretni zadevi. Postopek za izdajo sodbe je predpisan in se začne na predlog državnih organov ali izjemoma na zasebni predlog (*v civilnih ali kazenskih zadevah, če gre za področje, ki ga ne pokriva državni tožilec*). Sodbe so lahko v kazenskem p.: obsodilne, oprostilne, v civilnem p.: dajatvene, ugotovitvene,...

b) Sodni sklepi

- kazenskem – *izločitev sodnika*, v dednem – *sklep o dedovanju*, v izvršnem - *sklep o izvršbi*.

B. neoblastni akti: - pravni posli:

so akti, ki so niso izdani v oblastni vlogi, gre za avtonomno, svobodno izjavo volje pravnih subjektov.

dvostranski:

To so zlasti pogodbe. Za nastanek je potrebna **sporazumna izjava volje** dveh ali več subjektov. (kupoprodajne, darilne pogodbe...).

enostranski:

so tisti, kjer je dovolj izjava enega pravnega subjekta (npr. oporoka).

odplačni:

so tisti kjer dajatvi oz. storitvi enega subjekta sledi protidajatev oz. protistoritev drugega subjekta.

neodplačni:

so tisti kjer dajatvi oz. storitvi enega subjekta **ne** sledi protidajatev oz. protistoritev drugega subjekta.

med živimi:

so tisti, ki ustavrjajo pravne učinke za časa življenja pravnega subjekta- nastopijo v času življenja.

za primer smrti:

učinki nastopijo šele v primeru smrti (*oporoka, pogodbe s področja dednega prava*)

oblični:

morajo biti sklenjeni v neki predpisani obliki – *prodajne pogodbe, razdelitev premoženja, sklenitev zakonske zveze,...*

neoblični:

za njih ni predpisana posebna oblika (*lahko so ustni, lahko je gesta, ipd.*)

VARSTVO PRAVNEGA RAZMERJA

Pravno varstvo v moderni pravni državi se začne na predlog predlagatelja (državni organi ali oškodovanca v civilni pravci). Pravovarstveni postopek izvajajo državni organi, katerih naloga je, da izpeljejo postopek.

Varstvo pravnega razmerja se zagotavlja:

- samozaščita,
- državno pravno varstvo:
- upravno,
- kazensko,
- civilnopravno.

A) Samozaščita:

izjemni primeri, kadar si sami zagotavljamo pravno varstvo (ob ogroženosti):

- **samopomoč:** npr. kadar zakon določa, da lahko sami odvrnemo kršitev ali nastanek krivice (ZOR našteva oblike samopomoči) - vedno je v zvezi s stvarjo, možna je tudi arbitražna – razsodišče ⇒ ko stranke same imenujejo osebe, ki bodo razrešile spor (predvsem v gospodarskem pravu),
- **silobran:** je v zvezi z osebami, ter nas področju kazenskega prava ⇒ ta določa primer silobrana: to je tista obramba, ki je nujno potrebna za zaščito sebe ali drugega. Je istočasen protinapad proti protipravnemu dejanju. V odškodninskem pravu se silobran pojavlja, kot dejanje za katerega ni potrebno povrniti škode.

B) Državno varstvo

oblastno varstvo, ki ga izvajajo pristojni državni organi.

- **upravni:** v **upravnem postopku za varstvo pravic, obveznosti ali pravnih koristi posameznikov.** (notranje zadeve, urbanizem, davki...), sproži se:
 - po uradni dolžnosti
 - na zahtevo stranke.
- **pri kazenskem pravu:** prične se lahko po uradni dolžnosti na predlog pristojnih državnih organov (policija, predlog preiskave, obtožnica /obtoženi predlog, ali pa zasebna tožba).
- **civilnopravno varstvo:** gre za varstvo v premoženjskih zadevah pa tudi v družinskih in drugih posebnih razmerjih (tožba na izstavitve listine, tožba za skrbništvo ipd.)

1. Pritožba

je redno pravno sredstvo proti aktom, odločbam sodišč in drugih upravnih organov. Splošni pritožbeni rok je 15 dni od vročitve (če ni drugače navedeno).

2. Pravnomočnost

je povezana z posamičnimi akti (sodba, odločba, sklep). Pravnomočnost pomeni, da nekega posamičnega akta ni možno več spodbijati z **rednimi pravnimi sredstvi**. Posamični pravni akt pa se lahko prične izvajati že pred pravnomočnostjo.

Pravnomočnost je pomembna saj zagotavlja rednost in zanesljivost pravnih razmerij, ker po določenem času akta ni več možno spodbijati z rednimi pravnimi sredstvi, samo v pritožbenem roku.

Izredna pravna sredstva so dopustna samo izjemoma – morajo biti opisana.

3. IZVRŠBA

v izvršilnem postopku se pravne odločitve prisilno izvajajo (npr. zaporna kazen) Mora biti Formalno pravnomočna in potečen rok v katerem zavezanec pravno odločitev prostotoljno izpolne.. Začne se na predlog.

C) Ustavnosodno varstvo:

1. Odločanje o ustavnosti in zakonitosti zakonov in podzakonskih predpisov, o skladnosti zakonov in drugih predpisov z ratificiranimi mednarodnimi pogodbami, 2. Ustavna pritožba zaradi kršitev človekovih pravic (pravna kršitev drž. organa in izčrpana vsa pravna sredstva in 3. redkospori glede pristojnosti med različnimi vrstami organov, o odgovornosti predsednika republike, vlade in ministrov, o protiustanovstvi aktov...

Razumevanje dejstev/konkretni dejanski stan

Konkretna dejstva je potrebno pravno ovrednotiti – primerjati zakonski dejanski stan s konkretnim življskim primerom. Zanimajo nas tista dejstva, ki ustrezajo dejstvu iz zakonskega dejanskega stanu – pravimo jim PRAVNO POMEMBNA DEJSTVA.

PRAVNI SILOGIZEM

Življski primer primerjamo z možnimi zakonskimi dejanskimi stanovi in narobe dokler ne opredelimo njunih sestavin, ki se ujema – Odločitev je mogoča tedaj, **ko se ujema** konkretni kot tudi življski dejanski stan in ko glede na konkretni dejanski stan določimo pravno posledico. Gre za obojestransko vrednotenje – za sad človekove odločitve, ki jo omogoči vrednotenje med normativnim in dejanskim. **Načelo pravne enakosti da je treba enako obravnavati tisto, kar je enako v bistvenem.**

RAZLAGA PRAVNIH AKTOV

so vse aktivnosti, ki so usmerjene v to, da se poišče pravo sporočilo pravnega akta.

Vrste razlag:

1. **Praktična** – pravni subjekt razlaga pravni akt v zvezi s konkretnim primerom (pri sklenitvi pogodbe, državni organi pa tudi pri izdaji upravnih in sodnih odločb)
 2. **Metodična (strokovna ali znanstvena)** – izhodiščeso primeri, ki so že razrešeni ali predvideni (npr. komentarji zakonov)
- Glede na to, kdo izvaja razlago delimo na 1. **Avtentično** – kadar so nosilci razlage državni organi, ki so pravni akt izdali. Potrebna je tedaj, ko je pravni akt v tolikšni meri nejasen, da dopušča nasprotujoče si razlage.

RAZLAGALNI ARGUMENTI:

Razlagalčeva naloga je da ostaja v mejah pravnega besedila in od tega strogega pravila odstopa samo v primerih, ko gre za pravno praznino, ali pa je to jezikovno sporočilo tako ohlapno da mora razlagalec vsebino nadalje dopolnjevati.. Argumenti pomensko določajo in sodoločajo jezikovni okvir pravnega besedila.

ARGUMENTI:

a) jezikovna,

gre za razna slovnična, stilistična pravila jezika ⇒ iščemo pravi pomen pravne norme s pomočjo slovničnih, stilističnih pravil. Pravni jezik je drugačen od pogovornega (*otrok pomeni različno v kazenskem, rodbinskem pravu, pomen veznikov je drugačnega značaja, itd.*).

b) logična razlaga (logični argument)

Namen je, da Razlagalec izloči nelogične in nesmiselne misli ali pa nasprotja, ki jih je potrebno odpraviti. Pomembni so Zakoni logičnega mišljenja (zakon istovetnosti, protislovja, izključene tretje možnosti in zadostnega razloga) V tej zvezi je potrebno omeniti še druge argumente:

- ARGUMENTI PRAVNE LOGIKE:

sklepanje od podobnega na podobno (argumentum a simili ad simile)

Kadar se pravno urejeni dejanski stan in pravno neurejeni dejanski stan ujemata v bistvenih lastnostih, sklepamo, da za podoben primer velja enaka pravna posledica..

a) analogia intra legem,

sklepanje po podobnosti v mejah možnosti **znotraj posameznih pravnih norm** (kadar v zakonu piše npr. »zlasti« ali »na drug nedovoljen način« - logično sklepamo, kaj je zakonodajalec mislil s temi izrazi) - nanaša se na notranje praznine – znotraj posameznih pravnih pravil, ki jih zakonodajalec vnaprej predvideva.

b) zakonska analogija (analogia legis),

Ima širši domet kot intra legem saj izhajamo iz primera, ki je urejen z **drugim pravnim** pravilom. Od tega posamičnega primera sklepamo na neurejeni primer – ujema se v **bistvenih lastnostih – pri tem gremo čez jezikovni pomen pr. pravila.**

c) pravna analogija (analogia iuris),

Ima še širši pomen, saj določeno pravno pravilo posplošimo in uporabimo tudi za družbena razmerja druge vrste, če se vrednostno ujemajo z neposredno urejenim razmerjem. (npr. določbe ugotavljanja očetovstva tudi za ugotavljanje materinstva). Pravno praznino zapolnimo na podlagi pravnih načel, ki so že oblikovana – ustavna načela ali kar iz duha celotnega pravnega sistema – popolna analogija (**analogija totalis**) - pri čemer ne gre več za sklepanje po podobnosti temveč za iskanje norme ob razlagi določb

Zakonska in pravna analogija sta sredstvi za **zapolnjevanje** pravnih praznin in tudi **pravnotehnični sredstvi**, ki ju pravodajalec uporablja in z njima ureja družbena razmerja, ki so si v bistvenem podobna. Zakonska in delna pravna analogija je nujna tedaj, ko je na voljo pravno pravilo v katerem je urejeno razmerje v bistvenem podobno razmerju, ki je predmet pravne praznine. Popolna pravna analogija pa se uporablja takrat, ko so izčrpane druge možnosti in državni organ ravna po pravilu, ki bi ga postavil kot zakonodajalec.

V kazenski zakonodaji sta prepovedani. (Dovoljeno je intra legem, a le če že samo pravilo vsebuje dovolj določna merila, s katerim je mogoče vsebinsko opredeliti)

argument teleološke redukcije

obratni učinek, kot pri zakonski analogiji – zožimo pomen predpisa. Neenako se tudi neenako vrednoti. Pomen se dejansko ne zoži, temveč se ga prebije – šele s tem se tako utesnjeni primer. Razlika z Restriktivno razlago >(utesnjujoča, kjer se zožuje možni jezikovni pomen predpisa)

argumentum a contrario (nasprotni razlog)

aksiološka razlaga ⇒ sklepanje po nasprotnem razlogovanju ⇒ npr. če je ena stranka izpolnila pogodbeno obveznost, jo mora tudi druga. Če izrecno navedene predpostavke niso podane sklepamo, da za takšen primer pravna posledica ne velja. (če zakon določa priporne razloge, sklepamo da pripor iz drugih razlogov ni dopusten) – Je le sredstvo s katerim se ugotovi da gre za pravno praznino. Nasprotni razlog nam pove, da moramo neurejeni primer vrednotiti drugače.

A contrario/zakonska analogija – prvi v bistvenem različna, drugi v bistvenem podobna. Ni ju mogoče sočasno uporabljati. Posebej občutljivo pri razmerju splošnega in specialnega pravnega pravila (specialno se le izjemoma analogizira) **A contrario** je pomemben razlagalni argument pri razlagi tistih predpisih, ki določajo pristojnost državnih organov in upravičeni, ki jih imajo do posameznikov in njihovega svobodnega delovanja.

argumentum a fortiori

pomeni **tem bolj, toliko bolj, še v večji meri**, npr. če velja za neko stvar, pomeni za konkretno stvar še bolj;

a) argumentum a maiori ad minus,: **sklepanje iz večjega na manjše (npr. pri služnosti ⇒ če velja služnost vožnje z traktorjem, potem toliko bolj velja služnost hoje),**

b) argumentum a minori ad maus,: **sklepanje iz manjšega na večje (če nekaj velja za manjši primer, potem toliko bolj velja za večjega) ⇒ (če se npr. povzroči škoda iz malomarnosti, se toliko bolj odgovarja če je narejena z naklepom).**

argumentum a cohaerentia

temelji na domnevi, da je pravni sistem notranje usklajena celota, v katerem ni nasprotij – anomija ne obstoji . a cohaerentia napotuje na merila (argumentE), ki omogočajo da se ta in druga nasprotja oz. neuskklajenost odpravi-razreši.

a) časovni argument (*lex posterior derogat legi priori*), se nanaša na čas, kdaj je bil kakšen zakon sprejet (mlajši zakon odpravlja starejšega),

b) argument hierarhije (*lex superior derogat legi inferiori*), višji predpis (zakon) razveljavlja nižjega,

c) argument specialnosti (*lex specialis derogat legi generali*), specialnejši zakon razveljavlja splošnega – generalnega,

argumentum a completudine

tu gre za argument popolnosti – izhaja iz domneve, da je pravni sistem popoln in da je možno vedno najti neko pravilo, da razrešimo nek pravni problem.

sistematična.

izhaja iz pravnega sistema, kot celote ⇒ upošteva vse pravne akte ⇒ upošteva razmerja:

- specialnejši-splošni,
- starejši-novejši,
- zakon-odlok.

zgodovinska razlaga

ni samostojna, ampak v povezavi z drugimi razlagami in merili. Upošteva zgodovinske, kulturne razmere v času nastanka pravne norme.

teleološka razlaga

upošteva, kaj je bil cilj zakonodajalca (namen).

PRAVICA IN DOLŽNOST:

PN = H + D + PK + S

PN: pravna norma

H: hipoteza, ki se sestoji iz subjekta in situacije ⇒ ta določa pravno normo in jo obenem izvaja

D: dispozicija

PK: pravna kršitev

S: sankcija

Pravni subjekt in okoliščina določata neko pravno posledico ⇒ dispozicijo. Če se to krši (nespoštovanje teh pravil) ⇒ pravna sankcija

Primer:

H: hipoteza ⇒ oseba, ki ima dohodke od dejavnosti,

D: dispozicija ⇒ oseba je zavezana plačila davka od dohodka iz dejavnosti,

PK: pravna kršitev ⇒ zavezanec ne plača davka,

S: sankcija ⇒ pristojni organ izreče osebi denarno kazen.

Iz tega je razvidno, da pravna norma med subjekti postavlja pravna razmerja.

Ta pravna razmerja ustvarjajo nosilce **pravic in dolžnosti** – med katerimi so **družbena razmerja**.

Družbena razmerja so raznolika (*družina, subkultura, odnos do tujcev ipd.*).

Tista družbena razmerja za katera smatramo, da so pomembna za družbo in jih je potrebno urediti, jih uredimo pravno – z zakoni in drugimi pravnimi normami.

Pomen razlike v oblikah pravnih razmerij od družbenih razmerij:

FORMA DRUŽBENEGA RAZMERJA:

- zunanje zaznavno vedenje in ravnanje
- preverljivost
- javni nadzor
- možnost prisile (prisilno sankcioniranje)

VSEBINA DRUŽBENEGA RAZMERJA:

mora biti:

- predvidljivo
- enako za vse (načelo pravičnosti)
- relativno določna – določljiva

Zgodovina teorije prava se je v 19. in 20. stoletju oddaljila od družbenih razmerij, hotelo se je vse pravno normirati. Pravo se je pričelo segregirati ⇒ katerim družbenim razmeram je potrebno dati pravno normo.

Nekatera razmerja med ljudmi je bilo tako potrebno urediti (*npr. lastninska razmerja*). Ta razmerja so povzročila:

- **interesno konfliktnost** – interes, ki ga moramo urediti,
- **vneprejšnja predvidljivost in urejenost** nekih družbenih razmerij. Če jih ne urejamo vodijo v konflikte interesov.

Meje prava:

pravo je potrebno prilagoditi družbenim standardom, ker izvira iz družbe same. Pravo lahko samo usmerja ne pa vodi družbo, mora omejevati ne pa prepovedovati.

Pravna razmerja morajo imeti uresničljive cilje in vrednote (*npr. v socializmu je bil problem, ker cilji niso bili uresničljivi*).

Cilji morajo biti legitimni. To se kaže v tem, da so rezultat večinskega mnenja v družbi (na demokratičen način izraženega določenega mnenja):

- morajo biti v skladu z pravnim izročilom,
- morajo biti v skladu z načeli pravne države,
- morajo biti pravno tehnično izbrušeni.

(kot primer lahko vzamemo »tobačni zakon« ⇒ ni upošteval nekega kulturnega stanja. Ni vsako družbeno razmerje primerno za pravno urejanje, četudi ima takšne značilnosti).

VIII.1. PRAVICA:

Osrednje sestavine pravice, kot del pravne norme:

- možnost pravnega subjekta, da na določen način ravna – FACULTAS AGENDI

Ta možnost je vsebovana v abstraktni in splošni pravni normi ⇒

Abstraktna pravica vsebuje možnost vedenja oz. ravnanja. Pravovarstveni zahtevek nam daje možnost prisiljevanja drugih na ravnanje oz. vedenje.

Uporabi se **še takrat, ko je temeljno upravičenje kršeno ali ogroženo.**

(primer: lastnina nam daje razpolagalno pravico, pravovarstveni zahtevek pa nam priznava, da to pravico spoštujejo tudi drugi).

Absolutna pravica je tista, ki ščiti proti vsem pravnim subjektom.

Relativna pravica oz. omejena pravica (inter partes) – pravica je dana konkretnemu subjektu (ne vsem) (recimo razmerje med upnikom in dolžnikom ⇒ pravica se nanaša na konkretno osebo).

Refleks pravne norme – je takrat, ko nimamo možnosti do pravovarstvenega upravičenja temeljne upravičenosti (npr. uporaba svetlobe, ki pada na stanovalčevo okno in osvetljuje stopnišče).

Konkretna pravica – se pojavi takrat, kadar vsebuje možnost konkretnega ravnanja. Lahko jo udejanjimo z splošnimi in abstraktnimi pravnimi normami (npr. volilna pravica). Konkretna pravica je voljne narave (naredimo jo sami na osnovi splošnih in abstraktnih pravnih normah ⇒ npr. pogodba).

Pravico lahko izvajamo **aktivno** ali **pasivno** (npr. neudeležba na volitvah).

Vsebina pravice: zadovoljevanje nekih interesov ⇒ konkretnih interesov, ki se priznavajo kot legitimni.

TEORIJA O NARAVI PRAVICE

Glavni predstavnik **teorije volje** je **Bernhard Windscheid**:

po njemu je uveljavljanje pravice **voljno ravnanje** pravnega subjekta ali bo pravico uveljavil ali ne. Ta teorija zanemara interesno plat pravice.

Jhering: predstavnik **teorije interesa**. Cilj nosilca pravice je doseči neko korist – interes. Priznava voljno moč in voljno oblast, vendar ju jemlje le, kot varovalo interesa (interes je cilj, volja je varovalni ovoj interesa).

Jellinek: združuje obe teoriji. Priznava lastne relacije temeljnega upravičenja in pravnega zahtevka. Pravico definira, kot **pravno zavarovano moč volje in moči interesa** (če nimamo enak interes, kot zakonodajalec, odstopimo od pravice, če zakonodajalec ima interes, da ga upošteva posameznik, ga le-ta mora upoštevati – dolžnost).

DOLŽNOSTNO UPRAVIČENJE in PRAVNA DOLŽNOST

Dolžnost in pravica sta tako tesno povezana, da se zlijeta v eno in tvorita nedeljivo celoto.

Pri abstraktnem upravičenju (pravici) nimamo pravice do negativne izbire ⇒ **dolžnostno upravičenje – interes javne koristi.**

1.prim: roditeljska **pravica** daje pravico vzgoje otroka, ter **dolžnost** vzgoje otroka (javni interes).

2. primer: lastninska **pravica** je skoraj nedotakljiva, vendar v primeru opustitve neke dejavnosti iz lastninske pravice (npr. kmetijstvo) poseže država (**javni interes**) – zemljo da v najem.

Pravica in dolžnost vedno nastopata skupaj in delujeta kot tehtnica (npr. enakovrednost dajatve in storitve).

skladu z obveznostjo posledico

Pravni akt je zavestna manifestacija volje posameznega subjekta, s katero hoče tak subjekt ustvariti pravne učinke, ki jih pravni red bodisi terja, bodisi kot dovoljenje dopušča in jih na takšno manifestacijo navezuje.

Začetek nastanka ali sprememba pravnega akta je izjava volje, ki pa je lahko različno razumljena (npr. pri pogodbi prodajalec misli na eno knjigo, kupec pa na drugo ali npr. ko se je sprejemal ODZ je zakonodajalec imel v mislih dejstva iz časa nastanka ODZ, pri današnji rabi pa je potrebno drugačno tolmačenje).

UPORABLJANJE PRAVA

je vedenje in ravnanje ustrezno pravnim normam.

POTEK UPORABLJANJA PRAVNEGA AKTA

1. iz splošnih in abstraktnih pravnih norm ⇒ nove splošne in abstr. pravne norme
2. iz splošnih in abstraktnih pravnih norm ⇒ individualne in konkretne pravne norme
3. iz individualnih in konkretnih ali splošnih in abstraktnih pravnih norm ⇒ materialni akti

SISTEMIZACIJA PRAVA

gre za vprašanje zakaj je razlika v strukturah pravnih sistemov.

1. VELIKI PRAVNI SISTEMI:

- ❖ **KONTINENTALNI-EVROPSKO CIVILNOPRAVNI SISTEM**
- ❖ **ANGLOAMERIŠKI PRAVNI SISTEM**
- ❖ **RELIGIOZNI (ORIENTALSKI) PRAVNI SISTEM**

A. KONTINENTALNI – EVROPSKO CIVILNOPRAVNI

sistem temelji na rimskem pravu. Razlikuje javno in zasebno pravo. Sistem velja v Evropi (brez Anglije). V Ameriki mu pravijo »Civil law system«. Velja tudi v državah, ki so imele stik z državami Evropskega civilnopravnega sistema (delno tudi Japonska, Argentina...).

Značilnost kontinentalnega – Evropskega civilnopravnega sistema so poleg **ločitve javnega in zasebnega prava še civilni zakoniki.**

Pregled kodifikacij zakonikov:

- Hamurabijev zakonik, 18 st.pr.n.št.
- Justinijanov kodex juris civilis romani (6.st.pr.n.št.)
- Napoleonov Code civile 1804 – še vedno v veljavi
- Avstrijski ABGB (ODZ), 1811 – Allgemeines Buergerliches Gesetzbuch – še velja
- Srbski državni zakonik 1844
- Nemčija: BGB 1896/1900 – Buergerliches Gesetzbuch
- Švica: ZGB 1907/1912, OR – še velja
- Nizozemski civilni zakonik 1992 – najmlajši civilni zakonik ⇒ sprejemanje je trajalo 30 let
- Drugo
- Slovenija: Civilnega zakonika še nima.

Večina držav kontinentalnega prava ima civilne zakonike.

B. ANGLOAMERIŠKI PRAVNI SISTEM

»Common law system« - obče pravni sistem. Sistem velja v ZDA in Veliki Britaniji, pa tudi v tistih državah, v katerih imajo vpliv ti dve državi.

Značilnost tega sistema je, da formalni pravni viri niso zakoniki, ampak:

- običaji,
- sodni precedensi - judge made law,
- zakoni – nekatera najbolj pomembna področja so urejena z zakoni.

Študij prava temelji predvsem na učenju precedensov.

C. RELIGIOZNI (ORIENTALSKI) PRAVNI SISTEM – tradicionalni

Pri tem sistemu ima cerkveni predpis moč državnega ⇒ cerkveni zakonik ima moč državnega. Najmočnejšo je muslimansko (islamsko) pravo, vendar to niso države, kjer je islam prevladujoč, ampak samo tiste, kjer velja Koran kot zakonik (Iran, Pakistan). Tako ima Turčija civilni zakonik ⇒ nima religioznega prava.

Med religiozna prava upoštevamo tudi **hindujsko pravo**.

2. TEMELJNE SKUPINE PRAVA

TEMELJNE SKUPINE

A. Notranje pravo - ureja razmerja znotraj posameznih država.

B. Mednarodno pravo - ureja razmerja, ki presega meje posamezne države bodisi, da gre za razmerja med državami, bodisi za razmere med državami in mednarodnimi organizacijami, bodi kjer se urejajo razmerja med predstavniki različnih držav.

C. Javno pravo: - Značilno je da gre za sistem nadrejenosti (strani niso v enakovrednem položaju) ⇒ gre za oblastno urejanje razmerij. Javno pravo ureja Ustava, določbe o zgradbi države, razmerja med državo in državljani, odnosi – razmerja med državami in kadarkoli gre za oblastno urejanje razmerij.

D. Zasebno pravo: - gre za pravo, kjer so stranke v postopku urejanja razmerja v enakovrednem položaju (pogodbeno pravo). Ureja zlasti premoženjske, družinska in druga osebna razmerja.

3. DELITEV PRAVA GLEDE NA MATERIALNO IN PROCESNO PRAVO

PRAVO

- *Materialno*

- *Procesno*

- Civilno
- Kazensko
- Upravno

pravdno
nepravdno
izvršilno

A. Materialno pravo - ureja vsebino pravic in dolžnosti v vseh področjih (*kazensko, civilno, upravno*), kjer so določene pravice in dolžnosti.

B. Procesno (postopkovno) pravo - določa postopek ⇒ kje in kako se neke pravice in dolžnosti udejanjajo (oblike pravnih aktov in pristojnosti subjektov – npr. kdaj se lahko vloži tožba, kakšna je oblika sodbe, kdaj je možna pritožba ipd.).

Formalno pravo je širše (zajema tudi kolizijska pravila) ter tudi nekatera področja organizacije pravnega sistema.

PRAVNE PANOGE

znotraj pravnega sistema.

O pravni panogi govorimo, ko gre za neko skupino pravnih norm z nekimi skupnimi značilnostmi.

PRAVO

A) Zasebno

1. **civilno** a) splošni del (splošni pojmi, pravo oseb) b) posebni del (stvarno, obligacijsko, dedno, družinsko)

2. **drugo** (gospodarsko, mednarodno zasebno, delovno pravo)

B) Javno

a) **ustavno**

b) **upravno**,

- c) kazensko,
- d) procesno
- e) mednarodno javno pravo

A. ZASEBNO

1. CIVILNO PRAVO

Obseg v Evropi je zajet v civilnih zakonikih. Pri civilnem pravu gre za enakopravnost subjektov. Izhaja iz »civis« ⇒ državljan ⇒ zato se v tujini civilni zakoniki imenujejo tudi »državljski zakoniki«. Civilno pravo ureja status državljanov ⇒ njegove pravice in dolžnosti (*v stvarnem, obligacijskem, dednem, družinskem pravu*). Civilno pravo običajno ne posega na gospodarsko pravo (*kjer je odnos družbenikov in ne državljanov*).

Običajno imajo civilni zakoniki pet delov:

a) Splošni del:

Splošni pojmi

Pravo oseb – pravni subjekti:

Skupne določbe o fizičnih in pravnih osebah. Pri nas obravnava fizične osebe Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, pravne osebe pa Zakon o društvih in Zakon o ustanovah.

b) Posebni del:

Obligacijsko (obveznostno) pravo

Obligacijsko pravo je najboljše. Pri nas ga ureja Zakon o obligacijskih razmerjih (Zakon sprejet v Jugoslaviji, ki pa se uporablja smiselno – je sodoben).

Ureja dve področji:

pogodbeno pravo

odškodninsko pravo

Odškodninsko pravo temelji iz pogodb (*nastanek odškodnine je kršitev pogodbe*) in nepogodbene škode (neposlovne odškodninske obveznosti) – npr. prometne – *ko se avto zaleti v hišo in povzroči škodo na objektu, opravljanje nevarne dejavnosti ipd.*

Osnovna načela odškodninskega prava so:

1. kdor drugemu povzroči škodo, mu jo je dolžan povrniti;
2. kdor drugemu povzroči škodo brez njegove krivde – krivdna odgovornost;
3. objektivna odgovornost – če nekdo opravlja nevarno dejavnost – odgovarja ne glede na krivdo.

Stvarno pravo

Ureja razmerja med ljudmi glede stvari. Tako ureja stvarne pravice:

- lastnino,
- služnost,
- hipoteko (zastavno pravico na nepremičnini)
- realno breme.

Značilnost stvarnih pravic je, da delujejo zoper vsakogar (*erga omnes*) ⇒ pravica je vsesplošna. Pod stvarno pravo spada tudi posest. Lastninska pravica je razpolagalna pravica, ki pa vsebuje poleg pravice lastnine še posestno pravico.

Pridobitev lastninske pravice:

- **pravni naslov** (*pogodba, oporoka, odločba*)
- **pridobitni način:**
- izročitev (*pri premečnini*)
- vpis v zemljiško knjigo (*pri nepremičnini*).

Dejanski lastnik postaneš takrat, ko je stvar izročena ali vpisana v zemljiško knjigo (*pri preprodaji nepremičnine je lastnik tisti, ki jo prvi vpiše v ZK*).

Služnost: pravica vožnje, hoje čez tujo zemljišče.

»Pravica lastnika gospodujočega zemljišča, da opravi neka bremena na služočem zemljišču«.

Dedno pravo

Ureja prehod premoženja od zapustnika na dediče. Poznamo:

- **zakonito dedovanje** (kjer so dediči in dedni deleži določeni v zakonu) in
- **oporočno dedovanje** (kjer oporočitelj z oporoko določi dediče in dedne deleže).

Pri oporočnem dedovanju pa vseeno obstojajo pravice do nujnega deleža, ki jo imajo nujni dediči. Nujni delež je manjši od zakonskega, kakor tudi obseg dedičev.

Poznamo:

- **pisna oporoka** (s pričami in overjena)
- **ustna oporoka** (za določen čas) – npr. v neposrednih nevarnostih za življenje.

Družinsko pravo

Ureja zakonsko zvezo, odnose med starši in otroci, rejništvo, skrbništvo, posvojitve. Pri nas ga ureja Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Nekateri naši teoretiki pravijo, da družinsko pravo ni del civilnega prava, ampak da bi moralo biti samostojno. V tujini se družinsko pravo ureja v civilnih zakonikih.

Avtorsko pravo

Ureja osebna in premoženjska razmerja glede duhovnih stvaritev s področja književnosti, umetnosti in znanosti.

2. DRUGO ZASEBNO PRAVO

a) Gospodarsko pravo: - statusno – ureja status gospodarskih družb, podjetnika posameznika (ustanovitve in pravice družbenikov) - pogodbeno – ureja gospodarske pogodbe. Gre za pogodbe, kjer obe stranki opravljata gospodarsko oz. pridobitno dejavnost. Vrsta pogodb je enaka, kot pri fizičnih osebah.

b) Delovno pravo: - Ureja delovna razmerja (med delodajalci in delojemalci). Razlika je pri državnih uslužbencih, kjer se delovni odnos ureja z odločbami (oblastno razmerje).

c) MZP – Mednarodno zasebno pravo - Ureja razmerja z tujepravnimi elementi ⇒ ko prideta v stik dva različna pravna sistema zaradi delovanja subjektov – npr. poroka dveh državljanov različnih držav. Pri tem pravu uporabljamo vse navezne okoliščine – npr. odloča se po pravu, ki velja kjer nepremičnina leži oz. kjer državljan prebiva.....

B. JAVNO PRAVO

1. Ustavno pravo

Ureja ustroj države, državne organe in ureja temeljne človekove pravice in svoboščine. Zapisano je v ustavi.

2. Upravno pravo

Ureja zelo široko področje: - Oblastno delovanje države v upravnih zadevah (pristojnost ministrstev z UE) – **področja** –državljanstva, carinsko pravo, okoljsko pravo, davčno pravo ipd.

3. Kazensko pravo

Ureja kazniva dejanja in kazenske sankcije. Za kazensko pravo je značilno, da ni kazni če ni zakona. Zapolnjevanje pravnih praznin je zelo omejeno.

4. MJP – Mednarodno javno pravo

Ureja odnose med državami in med mednarodnimi institucijami in državami ter znotraj samimi mednarodnimi organizacijami. Deli se lahko na pomorsko, vojno ipd. MJP je npr. odnos Slovenije in EU.

5. Procesno (postopkovno) pravo

Strokovno ureja kje in kako uveljavljamo svoje pravice. Je oblastno pravo in je zapisano v zakonu ⇒ je zakonsko določeno.

Procesno pravo se deli:

civilno:

pravdno,

nepравdno,

izvršilno

kazensko,

upravno.

Civilno

Pravdno : ureja postopek v tistih zadevah, ko se ureja nek spor (npr. odškodninski primer, pogodbeni primer....).

Nepравdno : Ko ne gre za neko sporno zadevo (postopek za odvzem opravilne sposobnosti, postopek pogrešane osebe, dokazovanje očetovstva....).

Izvršilno : ko pride do izvršitve civilne odločbe (če je obsojenec nekaj dolžan izročiti⇒ kako to izroči ureja izvršilno pravo).

Kazensko : Določa postopek v kazenskih zadevah (kako se kaj vloži: obtožnica, sodba, prisilna privedba ipd.).

Upravno : Določa postopek v upravnih zadevah (kako se izda potni list, gradbeno dovoljenje, vročitev, pritožba, carinski, davčni, gradbeni postopki....).

XI. POGLEDI NA NARAVO PRAVA - teorije po naravi prava:

1. **NARAVNO PRAVO** ⇒ izhaja iz pravičnosti, morale, naj bi bilo večno (trajno), nespremenljivo, nadrejeno pozitivnemu
2. **PRAVNI POZITIVIZEM** ⇒ poudarja strogi namen zakonov in ostalega pisanega prava
3. **ZGODOVINSKA ŠOLA PRAVA** ⇒ daje poudarek naravnemu, običajnemu pravu
4. **SOCIOLOŠKI POGLED** ⇒ proučuje družbene vzroke, ki vplivajo na pravo
5. **MARKSISTIČNI** ⇒ glavno vodilo je pojmovanje prava po Marxu in njegovih naslednikih
6. **SINTETIČNO POJMOVANJE PRAVA - Radbruch** ⇒ je pomembno zaradi povezovanja naravnega in pozitivnega prava - zbir vseh teorij

1. NARAVNO PRAVO

a) ANTIČNA (ARISTOTELOVA) NARAVNOPRAVNA TEORIJA

Aristotel (84. pr.n.št.) je trdil, da je vir prava narava in sicer razlikuje dve vrsti pravičnosti:

- **izravnalno pravičnost**, (npr. če ima nekdo nekaj, kar nima drug: ko mu da drugi nekaj enakovrednega za drugo stvar sta pri procesu enakovredna)

- **razdeljevalno pravičnost** (izhaja iz položaja posameznika v družbi ⇒ več kot imaš, več plačuješ dajatev).

b) SHOLASTIČNA (Tomaž Akvinski) NARAVNOPRAVNA TEORIJA

Tomaž Akvinski – krščanski filozof (13.st.) je poudarjal da je edini **vir prava Bog**. Zakoni morajo biti usklajeni z božjimi in naravnimi zakoni.

c) RACIONALISTIČNO NARAVNO PRAVO:

Razvil se je v 17. in 18. stoletju. **Človeški razum je vir prava**. Najpomembnejši teoretik je **Kant**, ki je celotno zakonodajo delil na:

- **pravno zakonodajo – pravo,**
- **nravno zakonodajo – moralo.**

Ostali pomembni teoretiki:

- Grotius
- Pufendorf
- Thomasius
- Wolff
- Kant

Teoretiki, ki se ukvarjajo z ustrojem države: **John Locke, Montesquieu, J.J. Rousseau**

d) RAZSVETLJENSKO NARAVNO PRAVO

Pojavilo se je zato, da bi utemeljevalo zahteve meščanstva in se s tem upiralo fevdalni neenakosti.

Razsvetljsko naravno pravni viri : Franc. revolucija, Deklaracija o svobodi in enakosti.

Pomembne so velike kodifikacije v 18. in 19. st.:

Tipični naravnopravni zakoniki:

- **Codex Maximilianus Bavaricus Civilis – 1756**
- **Prusko splošno deželno pravo – 1794**
- **Napoleonov civilni zakonik – 1804, (najpomembnejši !)** – izredno poudarja pomen pravice državljanov. Je tako strikten da ne omenja niti pravnih oseb.
- **ODZ/ABGB – 1811** - vpliv naravnega prava se je pojavil tudi v naši zakonodaji ⇒ temelj o načelu naravnega prava najdemo v 7. § ODZ ⇒ možnost sodnika, da lahko odloči po naravnem pravu oz. naravnih pravnih načelih, če ne obstoji druga možnost.

e) RADBRUCK

2. PRAVNI POZITIVIZEM

- zakonski pozitivizem
- čista teorija prava:
- *Kelsen*
- *Slo: Leonid Pitamic*
- Hartova analitična teorija
- pravni realizem:
- *Ameriški*
- *Skandinavski*

a) zakonski pozitivizem

Poudarja **pomen zakona** – velja načelo »zakon je zakon«, »zakon velja zato ker je zakon«, »zakon je zato, ker ima moč, da se udejanja«.

Kritiki pravnega pozitivizma poudarjajo, da teorija ne upošteva pravičnosti.

b) čista teorija prava:

Kelsen: je najbolj znan predstavnik teorije. Ukvarjal se je z formalno logično strukturo pravnega sistema (čista teorija prava). »Pravno pravilo velja, ker je v skladu z višjim pravnim pravilom« ⇒ iz tega so se razvile nadaljnje teorije. Po tej teoriji so vsi pravni akti (razen ustave in najnižjega akta), ki ustvarjajo in uporabljajo pravno normo.

V Sloveniji je glavi predstavnik te teorije L. Pitamic (bil je profesor in dekan na pr.fakulteti v Ljubljani, napisal je knjigo »Država«)

c) Hartova analitična teorija

Profesor Hart izhaja iz Oxforda. Analiziral je pravni sistem in ga razdelil na primarna in sekundarna pravna pravila. Primarna so nedoločna, nestanovitna, nestatistična in neučinkovita – »prepravni svet«; sekundarna so tista po katerih se dejansko ravna oz. bi se morali ravnati uradniki.

d) pravni realizem:

pri tej teoriji poznamo ameriško in skandinavsko smer.

Teoriji nasprotujejo vsakršnemu življenjskemu formalizmu. Nasprotujejo vsakršnemu neživljenjskemu osamosvajanju zakonskega prava.

SINTETIČNO POJMOVANJE PRAVA - Radbruch¹ (1878-1949)

Sintetično pojmovanje prava pomeni povezavo med različnimi šolami. Najpomembnejši predstavnik je Radbruch. Poglavitne značilnosti njegove teorije so:

- **razmerje med pravno varnostjo in pravičnostjo;**
- **formula neznosnosti;**
- **most med naravnim pravom in pravnim pozitivizmom.**

1

Gustav Radbruch je bil nemški pravnik, ki je bil tudi minister pravosodja. V času Hitlerja je bil odstranjen iz fakultete. Njegove pravne teorije so bile v začetku bolj pozitivistične, kasneje pa je pričel graditi most med pravnim pozitivizmom in pravičnostjo. Poglavitno je bilo razmerje med pravno varnostjo in pravičnostjo.

Pravna varnost: je zapisano pravno pravilo. »**Vsak nepravičen zakon še ni zakonsko nepravdo.**«

S tem izrekom je nameraval podati sledeče: če je zakon neznosno nepravičen, potem je to nepravdo ⇒ sicer zakon velja, ni pa praven.

Nasprotovanje med pravičnostjo in zakonom mora biti toliko neznosna nepravičnost, da se mora »zakon, kot nepravilno pravo umakniti pred pravičnostjo«.

Radbruchova formula: Kadar neko pravo predstavlja neznosno kršitev pravičnosti potem nikoli ni postalo pravo in je pravzaprav nepravdo. Pravo se mora umakniti pravičnosti.

Ključno vprašanje je:

Kdaj je neko pravo tako nepravično, da je zakon neveljaven ?

Vprašanje se je konkretiziralo v procesu proti zločincem v 2. svetovni vojni. Nemško sodišče je ugotovilo, da so bili predpisi med vojno **nepravni**. Ti predpisi so namreč jemali državljanstvo in premoženje Židom.

Ti predpisi so bili tako nepravični, da nikoli niso bili pravni.

To se je uveljavilo v Nemčiji, kjer je sodišče ugotovilo, da so bili predpisi v času nacizma tako zelo nepravični, da nikoli niso pravni.

Izjema je predstavljala odgovornost oficirjev, ki so lahko izdajali neposredne ukaze za streljanje prebežnikov preko Berlinskega zidu. Ustavno sodišče je ugotovilo, da je odgovornost tudi na njihovi strani.

Češko in tudi naše sodišče je ugotovilo podobno ⇒ razveljavitev Zakona o nedovoljeni špekulaciji (1946), kjer so bili obsojeni napoteni na uporabo izrednih pravnih sredstev..